

**ART. 8. Odstąpienie od umowy, obniżenie świadczenia
i uprawnienie do doprowadzenia świadczenia
do stanu zgodności ze zobowiązaniem**

- §1. W razie naruszenia zobowiązania wierzyciel może obniżyć swoje świadczenie albo odstąpić od umowy.**
- §2. Oświadczenie o odstąpieniu od umowy lub obniżeniu świadczenia jest bezskuteczne, jeżeli niezwłocznie po złożeniu oświadczenia dłużnik doprowadził świadczenie do stanu zgodnego z zobowiązaniem.**

- §3. Konsument, składając oświadczenie o odstąpieniu lub obniżeniu świadczenia ze względu na nienależyte wykonanie zobowiązania, może wskazać przedsiębiorcy sposób doprowadzenia do stanu zgodnego z zobowiązaniem. Jeżeli doprowadzenie do stanu zgodnego z zobowiązaniem we wskazany sposób jest niemożliwe lub wymaga nadmiernych kosztów, przedsiębiorca, chcąc skorzystać z uprawnienia przewidzianego w §2, jest obowiązany wskazać sposób możliwy lub niewymagający nadmiernych kosztów. W takim przypadku oświadczenie konsumenta o odstąpieniu od umowy lub obniżeniu świadczenia jest bezskuteczne, jeżeli przedsiębiorca niezwłocznie doprowadził świadczenie do stanu zgodnego z zobowiązaniem.**
- §4. Przedsiębiorca nie jest uprawniony do doprowadzenia świadczenia do stanu zgodnego z zobowiązaniem, jeżeli konsument przed odstąpieniem od umowy bezskutecznie żądał usunięcia niezgodności, chyba że wskazał sposób niemożliwy lub wymagający nadmiernych kosztów.**

A. Podstawy regulacji

A.1. Analiza prawnoporównawcza – źródła

A.1.1. Źródła

Źródła inspiracji dla postanowienia zawartego w art. II:8 projektu zawarte są w: art. 491 k.c., art. 560, art. 612, art. 621, art. 637 §2, art. 656 §1, art. 664 §1, art. 694 k.c., art. 250 §1 k.z., artykułach 9:301, 8:106 (3) PECL, artykułach: III – 3:502, III – 3:503 DCFR, artykułach: 7.1.3, 7.3.1 (1) Zasad UNIDROIT, artykułach: 48, 49 (1), 64 (1) Konwencji wiedeńskiej, art. 8:301 Zasad Acquis, art. 1184 k.c.fr., §323 k.c.n., art. 6:82 k.c.h.

A.1.2. Analiza prawnoporównawcza

Analiza prawnoporównawcza w zakresie objętym regulacją zawartą w art. II:8 projektu związana jest z trzema zagadnieniami odpowiadającymi treści normy zawartej w wymienionym wyżej postanowieniu, a mianowicie: dopuszczalności odstąpienia od umowy, obniżenia ceny oraz uprawnienia dłużnika do „uzdrowienia” naruszonego zobowiązania (*right to cure*). Ze względu na to, że art. II:8 projektu, stanowiący podstawę poniższych rozważań, wyraża ogólne reguły koncepcji zakończenia stosunku zobowiązaniowego, w tym w części, zaś ich uszczegółowienie jest zawarte w kolejnych postanowieniach projektu (tj. art. II:9 dotyczącym granic dopuszczalności odstąpienia od umowy, art. II:10 o ograniczeniu uprawnienia do doprowadzenia przedmiotu świadczenia do zgodności z zobowiązaniem, art. II:11 o możliwości odstąpienia od umowy w razie przewidywanego naruszenia zobowiązania, art. II:15–17 o zakresie obniżenia świadczenia), również rozważania prawnoporównawcze zostaną podzielone zgodnie z problematyką poszczególnych uregulowań projektu, aczkolwiek z uwzględnieniem ewentu-

alnego zróżnicowania, wynikającego z ujęcia systemowego poszczególnych problemów, a także z rozwiązań merytorycznych.

Biorąc pod uwagę wspomniane ujęcie systemowe problematyki objętej zakresem zastosowania art. II:8 projektu, należy podnieść na wstępie, że niektóre z trzech wyżej wymienionych kwestii zostały w projekcie połączone, niektóre zostały podzielone między kilka szczegółowych norm, co wpływa również na zakres rozważań prawnoporównawczych.

W tej części uzasadnienia problematyka objęta zakresem art. II:8 zostanie jednak przedstawiona zgodnie z jej ujęciem w systemach stanowiących podstawę analizy prawnoporównawczej.

Opierając się na rozwiązaniach przyjętych w projektach europejskich, można zauważyć, że dwa z nich, a mianowicie PECL, Zasady UNIDROIT oparte są w zasadzie na jednej koncepcji, nieco odmiennie zagadnienia odstąpienia od umowy, obniżenia świadczenia oraz uprawnienia do „uzdrowienia” świadczenia są uregulowane w Zasadach Acquis, natomiast DCFR łączy zapatrywanie tych ostatnich oraz PECL. Wszystkie z wymienionych wyżej propozycji nawiązują do ogólnej koncepcji przyjętej w Konwencji wiedeńskiej, choć relacja pomiędzy wymienionymi wyżej instytucjami, jak również ich treść wpływają na zróżnicowanie w zakresie określenia pozycji stron umowy, tj. naruszającej zobowiązanie oraz tej, względem której zobowiązanie zostało naruszone³¹⁹.

Odstąpienie od umowy w PECL jest uzasadnione istotnym niewykonaniem (*fundamental non-performance*) oraz bezskutecznym upływem terminu wykonania zobowiązania wyznaczonym przez wierzyciela jako dodatkowy w razie naruszenia przez dłużnika pierwotnego terminu wykonania zobowiązania wynikającego z treści zobowiązania (art. 9:301 oraz art. 8:106 [3] PECL). Na takiej samej regule opiera się podstawa odstąpienia od umowy w uregulowaniu zawartym w DCFR, czyli w art. III – 3:502 oraz art. III – 3:503. Podobne rozwiązanie zostało przyjęte w art. 7.3.1 (1) Zasad UNIDROIT. Wymienione przesłanki stanowią granicę trwałości stosunku zobowiązaniowego i to od strony, względem której zobowiązanie zostało istotnie niewykonane (w rozumieniu jednolitej reguły naruszenia zobowiązania), zależy, czy skorzysta ona z uprawnienia do odstąpienia od umowy, czy z innych środków ochrony prawnej. Wyżej zostało wspomniane, że projekty europejskie nawiązują w tym zakresie do koncepcji przyjętej w Konwencji wiedeńskiej, która uzależnia dopuszczalność odstąpienia od umowy od jej istotnego naruszenia bądź od nieskorzystania przez stronę z ostatniej szansy na wykonanie umowy w postaci dodatkowego terminu wyznaczonego przez stronę, względem której umowa została naruszona (art. 49 [1] oraz art. 64 [1] k.w.).

Wszystkie z wymienionych wyżej regulacji uzależniają skuteczność odstąpienia od umowy od notyfikacji oświadczenia drugiej stronie oraz stanowią o bezskuteczności odstąpienia, w razie gdy oświadczenie o odstąpieniu

³¹⁹ Zob. np. O. Lando [w:] A. Hartkamp, M.W. Hesselink, E. Hondius, C. Joustra, E. du Perron, M. Veldman, *Towards a European Civil Code. Third Fully Revised and Expanded Edition*, Kluwer Law International 2004, s. 506.

nie zostało złożone w rozsądnym czasie od wystąpienia istotnego naruszenia zobowiązania/umowy (z ewentualnym uwzględnieniem dopuszczalnego skorzystania przez stronę z uprawnienia do „uzdrowienia” świadczenia), co jest wyrażone w art. 9:303 (2) i (3) PECL, art. 7.3.2 (2) Zasad UNIDROIT, art. III – 3:508 DCFR³²⁰, art. 49 (2) i art. 64 (2) k.w.

Natomiast przedstawione uregulowania nie są już w pełni odpowiadające w zakresie dotyczącym uprawnienia do „uzdrowienia” świadczenia, w szczególności w odniesieniu do relacji pomiędzy wspomnianym uprawnieniem strony naruszającej zobowiązanie a uprawnieniem drugiej strony do odstąpienia od umowy. Zgodnie bowiem z art. 8:104 PECL uprawnienie do „uzdrowienia” świadczenia jest przyznane stronie, która narusza zobowiązanie, ale nie w istotny sposób. W razie gdy wykonanie zobowiązania nie zostało zaakceptowane jako zgodne z jego treścią, strona naruszająca zobowiązanie jest uprawniona do spełnienia nowego świadczenia zgodnego z umową, jeżeli termin wykonania zobowiązania jeszcze nie upłynął bądź zwłoka nie będzie stanowić istotnego niewykonania zobowiązania. Istotne niewykonanie zobowiązania stanowi zatem ograniczenie w skorzystaniu z jego naprawienia³²¹. Do tej regulacji nawiązują również zasady zawarte w DCFR, a mianowicie w art. III – 3:203, stanowiącym o przypadkach, w których wierzyciel nie ma obowiązku umożliwienia dłużnikowi skorzystania z uprawnienia do „uzdrowienia” świadczenia, a należy do nich między innymi sytuacja, w której naruszenie zobowiązania ma charakter istotny zgodnie z art. III – 3:502 (2), a także świadomość wierzyciela, że dłużnik wiedział o niezgodności wykonania zobowiązania z jego treścią lub działaniu w złej wierze, istnienie powodu, dla którego wierzyciel zasadnie spodziewa się, że dłużnik nie będzie w stanie „uzdrowić” świadczenia w rozsądnym czasie bądź bez wywołania nadmiernych trudności wierzycielowi lub naruszenia innego uzasadnionego interesu wierzyciela, a także niewłaściwości „uzdrowienia” świadczenia w danych okolicznościach. We wcześniejszej wersji DCFR, tj. przed przyjęciem do publikacji, był w tym projekcie zawarty art. III – 3:204 (według poprzedniej numeracji), który przyznawał uprawnienie wyboru sposobu „uzdrowienia” świadczenia wierzycielowi, będącemu konsumentem ograniczonym nadmiernymi kosztami dla dłużnika bądź bezprawnością lub niemożliwością wykonania. W wersji ostatecznej zrezygnowano z wyszczególnienia tego uprawnienia ze względów podmiotowych, zaś wspomniane wyżej ograniczenia stanowią ogólne granice uprawnienia do „uzdrowienia” świadczenia.

Natomiast na gruncie Konwencji wiedeńskiej relacja uprawnienia do odstąpienia od umowy oraz uprawnienia do „uzdrowienia” świadczenia jest sporna, pomimo tego, że postanowienie art. 48 (1) k.w. stanowi o dopuszczalności doprowadzenia przedmiotu świadczenia do stanu zgodności z umową

³²⁰ W wersji przyjętej w Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR). Interim Outline Edition dostępnej na <http://www.law-net.eu>

³²¹ Zob. H. Beale, O. Lando, *Principles of European Contract Law, Parts I and II*, Kluwer Law International 2000, s. 412.

również po terminie wykonania zobowiązania (tj. wydania towaru) z zastrzeżeniem art. 49. Uregulowanie Konwencji wiedeńskiej nie daje podstaw do jednoznacznego rozstrzygnięcia w kwestii relacji tych uprawnień, zaś stanowisko „kompromisowe” uznaje, że jeżeli strona jest uprawniona do odstąpienia od umowy ze względu na istotne naruszenie, to druga strona nie jest uprawniona do skorzystania z możliwości „uzdrowienia” świadczenia, ale z drugiej strony przyjmuje się, że jeżeli możliwe jest doprowadzenie przedmiotu świadczenia do stanu zgodności z umową, tj. naprawienie istotnego naruszenia umowy, to druga strona nie jest uprawniona do odstąpienia od niej³²². Niezależnie od powyższego, Konwencja wiedeńska w art. 48 (1) ogranicza dopuszczalność skorzystania z uprawnienia do „uzdrowienia” świadczenia w ten sposób, że strona (tj. sprzedawca) może z niego skorzystać, jeżeli jest w stanie naprawić naruszenie któregoś z obowiązków w rozsądnym czasie, a także bez wywołania nadmiernych trudności dla drugiej strony lub niepewności co do zwrotu kosztów, które ta strona (tj. kupujący) poniosła. Jeżeli sprzedawcy przysługuje uprawnienie do „uzdrowienia” świadczenia i z niego skorzysta, kupujący nie może odstąpić od umowy, ale nie traci uprawnienia do żądania naprawienia szkody zgodnie z zasadami określonymi w Konwencji wiedeńskiej.

Problem relacji uprawnienia do odstąpienia od umowy oraz uprawnienia do „uzdrowienia” świadczenia jest również obecny w regulacji Zasad UNIDROIT, z tym że został on rozstrzygnięty w ten sposób, że uprawnienie do odstąpienia od umowy nie narusza uprawnienia drugiej strony do naprawienia (*cure*) świadczenia, co zostało wyrażone w art. 7.1.3 (2) Zasad UNIDROIT. Zgodnie z powyższym, uprawnienie do „uzdrowienia” świadczenia nie jest wyłączone w razie notyfikacji oświadczenia o odstąpieniu od umowy. Takie rozwiązanie nie oznacza jednak, że uprawnienie do „uzdrowienia” świadczenia zostało uregulowane najszerzej, biorąc pod uwagę przywołane wyżej uregulowania, tj. PECL oraz Konwencję wiedeńską, a to ze względu na szeroki katalog ograniczeń w zakresie możliwości skorzystania z uprawnienia do „uzdrowienia” przedmiotu świadczenia. Do tych ostatnich należy bowiem, zgodnie z art. 7.1.3 (1): obowiązek notyfikacji bez nieuzasadnionej zwłoki zamiaru skorzystania z uprawnienia do naprawy świadczenia (*right to cure*), właściwy sposób naprawy w danych okolicznościach, brak uzasadnionego interesu strony w odmowie przyjęcia „uzdrowionego” świadczenia, niezwłoczność wykonania tejsze naprawy świadczenia. Na podstawie powyższego można zauważyć, że relacja uprawnienia do odstąpienia od umowy przez jedną stronę oraz uprawnienia drugiej strony do „uzdrowienia” świadczenia odznacza się pewną elastycznością ze względu na trzecią z wymienionych wyżej okoliczności, tj. brak uzasadnionego interesu drugiej strony w przyjęciu naprawionego świadczenia, którą należy rozumieć w ten sposób, że „uzdrowienie” świadczenia z ewentualnym odszkodowaniem nie doprowadzi do usunięcia stanu istotnego naruszenia umowy, co z kolei odpowiada wspomnianemu wyżej pogładowi wyrażonemu w oparciu o regulację Konwencji wiedeńskiej.

³²² Zob. M. Müller-Chen [w:] P. Schlechtriem, I. Schwenzer (eds), *Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG)*, Oxford 2005, s. 568–569.

Natomiast nieco odmienne podejście do odstąpienia od umowy oraz jego relacji z uprawnieniem do „uzdrowienia” świadczenia jest zawarte w regulacji Zasad Acquis, a to ze względu na podłoże, na podstawie którego zostały stworzone, czyli *Acquis communautaire*, oraz założenia, które Zasadom Acquis przyświecają.

W tej regulacji, a więc w art. 8:301 uprawnienie do odstąpienia od umowy nie jest oparte na istotnym naruszeniu zobowiązania/umowy, ale jest ograniczone nieistotnym naruszeniem zobowiązania, co również ma znaczenie w zakresie rozkładu ciężaru. O ile bowiem dowód istotności naruszenia zobowiązania/umowy obciąża stronę, która od umowy odstępuje, o tyle ciężar dowodu nieistotności naruszenia zobowiązania spoczywa na stronie, która je naruszyła. Nieistotność naruszenia nie stanowi jednak jedynego ograniczenia dopuszczalności odstąpienia od umowy na gruncie Zasad Acquis, bowiem zasadnicze ograniczenie jest związane z powiązaniem odstąpienia od umowy z uprawnieniem do „uzdrowienia” świadczenia w ten sposób, że to ostatnie stanowi przesłankę dopuszczalności odstąpienia, która jest realizowana w postaci wprowadzenia sekwencji środków prawnych, z których jest uprawniona skorzystać strona, względem której zobowiązanie zostało naruszone. Artykuł 8:301 (1) Zasad Acquis stanowi, że wierzyciel może odstąpić od umowy, w razie gdy nie jest on uprawniony do żądania wykonania zobowiązania bądź jego „uzdrowienia” na podstawie sekcji 2, tj. art. 8:201 dotyczącego zobowiązań pieniężnych, lub art. 8:202, dotyczącego zobowiązań niepieniężnych. Z kolei to ostatnie postanowienie stanowi, że żądanie wykonania zobowiązania bądź naprawy świadczenia jest wyłącznie, w razie gdy wykonanie byłoby bezprawne bądź niemożliwe, wywołałoby nadmierne trudności bądź koszty lub ma charakter osobisty i nie jest racjonalne jego wykonanie (art. 8:202 [3] a–c). Pośrednio ograniczenie, z tym że o charakterze ekonomicznym, zawarte jest również w art. 8:202 (5) Zasad Acquis, z którego wynika niedopuszczalność żądania naprawienia szkody bądź kary umownej za szkodę powstałą ze względu na nierozsądne żądanie wykonania zobowiązania lub „uzdrowienia” świadczenia, gdy wierzyciel mógł zawrzeć umowę co do tego przedmiotu świadczenia z inną osobą bez nadmiernych kosztów. Kolejną przesłanką dopuszczalności odstąpienia od umowy jest niewykonanie przez dłużnika żądania wierzyciela wykonania zobowiązania bądź „uzdrowienia” świadczenia w rozsądnym czasie. Z przedstawionego uregulowania wynika, że na gruncie Zasad Acquis relacja pomiędzy odstąpieniem od umowy a uprawnieniem do „uzdrowienia” świadczenia oparta jest na swoistej sekwencji uprawnień wierzyciela, którą powinien on „przejsć”, zaś odstąpienie od umowy jest możliwe, w razie gdy uprawnienia stanowiące elementy wspomnianej sekwencji nie zostaną zrealizowane. Jako wyjątek od tej zasady został ustanowiony przypadek, w którym odstąpienie od umowy nie jest uzależnione od tejże sekwencji, który to przypadek jest związany z brakiem rozsądnego oczekiwania względem wierzyciela, że będzie związany umową, w szczególności ze względu na rodzaj naruszenia zobowiązania oraz naturę zobowiązania. (Ten ostatni aspekt regulacji stanowi przedmiot uregulowania art. II:10 projektu i wraz z nim zostanie przedstawiony).

Uregulowanie przyjęte w Zasadach Acquis jest oparte przede wszystkim na obowiązującym *Acquis communautaire*, aczkolwiek ze względu na fragmentaryczność tego ostatniego twórcy Zasad Acquis nawiązali zarówno do normatywnych podstaw, które stanowią podłoże danej europejskiej regulacji, w tym do Konwencji wiedeńskiej, jak i do DCFR. Biorąc pod uwagę europejskie prawo prywatne, należy odwołać się przede wszystkim do dyrektyw zawierających uregulowanie odstąpienia od umowy, uprawnienia do „uzdrowienia” świadczenia. Podstawowe znaczenie przypisywane jest dyrektywie 99/44 o sprzedaży konsumenckiej, czyli art. 3.5 oraz art. 3.6. Wymienione wyżej uregulowania wprowadzają sekwencję uprawnień konsumenta, uzależniając dopuszczalność odstąpienia od umowy od skorzystania przez konsumenta z uprawnień zajmujących wyższe miejsce w sekwencji, tj. z naprawy bądź wymiany dobra na zgodne z umową sprzedaży, chyba że sprzedawca nie doprowadzi do zgodności dobra z umową w rozsądnym czasie bądź bez nadmiernych trudności dla konsumenta, albo naprawa bądź wymiana wywołują nadmierne koszty dla sprzedawcy. Ogólne ograniczenie w odstąpieniu od umowy stanowi nieistotność niezgodności dobra z umową.

Natomiast biorąc pod uwagę porządki krajowe w zakresie uregulowania dotyczącego odstąpienia od umowy w relacji do uprawnienia dłużnika do „uzdrowienia” świadczenia, można zauważyć zróżnicowanie „środków” prawnych dla osiągnięcia wspólnego celu, tj. określenia granic trwałości stosunku prawnego przy użyciu między innymi uprawnienia strony naruszającej zobowiązanie do naprawienia swojego zachowania. *Common law* wyłącza uprawnienie do „uzdrowienia” świadczenia w wypadku istotnego naruszenia umowy (*fundamental breach of contract*), które uzasadnia odstąpienie od niej przejawiające się naruszeniem postanowienia umowy o charakterze *condition*, zaś w pozostałych wypadkach dopuszcza możliwość „uzdrowienia” świadczenia przez dłużnika³²³. W systemie francuskim sąd decyduje o rozwiązaniu umowy na podstawie art. 1184 k.c.fr. i jest władny w miejsce żądania o rozwiązanie umowy zasądzić obowiązek wykonania zobowiązania bądź jego naprawy, w tym pod rygorem kary (*astreinte*). Natomiast tradycyjnie system germański opiera dopuszczalność odstąpienia od umowy na bezskutecznym upływie dodatkowego terminu, który wierzyciel obowiązany jest wyznaczyć dłużnikowi na wykonanie bądź doprowadzenie świadczenia do zgodności z treścią zobowiązania (*Nachfrist* – § 323 [1] k.c.n.). Reforma niemieckiego prawa zobowiązań wprowadziła w tym ostatnim zakresie zmiany, polegające na rozszerzeniu katalogu przypadków, w których odstąpienie od umowy nie jest uzależnione od bezskuteczności upływu dodatkowego terminu na wykonanie zobowiązania ani od jego uprzedniego wyznaczenia³²⁴. Do tych ostatnich, zgodnie z § 323 (2) k.c.n., należą obecnie: stanowcza i poważna odmowa dłużnika wykonania zobowiązania, niewyko-

³²³ Zob. np. orzeczenie *Borrowman Phillips & Co. v. Free & Hollis* z 1878 r., *Strathclyde Regional Council v. Border Engineering Contractors* z 1997 r.

³²⁴ Zob. też M. Martinek, J. Poczobut, *Modernizacja prawa zobowiązań w niemieckim kodeksie cywilnym. Przesłanki, przegląd rozwiązań, krytyka [w:] W kierunku europeizacji prawa prywatnego. Księga Pamiątkowa dedykowana Profesorowi Jerzemu Rajskiemu*, Warszawa 2007, s. 487.

nanie zobowiązania przez dłużnika w terminie oznaczonym w umowie bądź w konkretnym okresie i utrata przez wierzyciela interesu w wykonaniu zobowiązania z naruszeniem terminu, wystąpienie szczególnych okoliczności uzasadniających, oceniając wagę interesów stron, natychmiastowe odstąpienie od umowy. Do niemieckiego *Nachfrist* nawiązuje co prawda holenderska regulacja, ale traktuje dodatkowy termin do wykonania/należytego wykonania zobowiązania nie jako przesłankę odstąpienia od umowy, tylko jako przesłankę naruszenia zobowiązania (zob. art. 6:82 k.c.h.). Natomiast odstąpienie od umowy nie jest już uzależnione od wyznaczenia dodatkowego terminu wykonania zobowiązania, jak również od jego istotnego naruszenia. Zgodnie bowiem z art. 6:265 każde naruszenie zobowiązania uprawnia stronę do odstąpienia od umowy, chyba że ze względu na jego specyficzny rodzaj bądź nieistotność nie uzasadnia odstąpienia od umowy oraz skutków z nim związanych. Z powyższego wynika ograniczenie odstąpienia od umowy między innymi nieistotnością jej naruszenia. Z drugiej strony na gruncie regulacji holenderskiej uprawnienie do „uzdrowienia” świadczenia jest dopuszczalne w każdym przypadku, chyba że wierzyciel zażąda odszkodowania bądź odstąpi od umowy. Interesujący jest sposób realizacji przez dłużnika uprawnienia do „uzdrowienia” świadczenia i związana z nim skuteczność tego uprawnienia. Zgodnie bowiem z art. 6:86 dłużnik może skorzystać z uprawnienia do „uzdrowienia” świadczenia po nastąpieniu stanu naruszenia umowy, jeżeli równocześnie z naprawą zaoferuje wierzycielowi odszkodowanie za szkodę powstałą do tego czasu oraz zwróci inne koszty, zaś wierzyciel do tej chwili jest uprawniony do odmowy przyjęcia świadczenia bądź odstąpienia od umowy lub żądania naprawienia szkody w miejsce wykonania zobowiązania.

Kolejnym skutkiem naruszenia zobowiązania, którego analiza prawno-porównawcza winna zostać przeprowadzona w tym miejscu, ze względu na jego obecność w art. II:8 projektu i jego zrównanie co do zasady z uprawnieniem do odstąpienia od umowy, jest redukcja świadczenia/ceny. Ze względu na to, że we wspomnianym art. II:8 projektu została zawarta tylko zasada dopuszczalności skorzystania przez wierzyciela z uprawnienia do redukcji świadczenia jako równorzędnego z uprawnieniem do odstąpienia od umowy, również podstawy prawno-porównawcze zostaną przedstawione z tego punktu widzenia, bowiem szczegółowe aspekty są przedmiotem dalszych postanowień projektu i zostaną one bliżej przedstawione. Pierwowzorem uregulowania redukcji świadczenia jest na gruncie europejskim i międzynarodowym, a także krajowym instytucja redukcji ceny (*actio quanti minoris*), zaś w jednym przypadku projektów europejskich instytucja ta została uogólniona podobnie jak w niniejszym projekcie jako redukcja świadczenia, tj. w Zasadach Acquis. Rozpoczynając rozważania od szczególnego uprawnienia do redukcji ceny, należy zwrócić uwagę na art. 9:401 PECL, który stanowi o dopuszczalności redukcji ceny w razie przyjęcia/akceptacji przez stronę świadczenia niezgodnego z umową, czyli nieodpowiadającego treści zobowiązania, tzn. jest niekompletne, nienależytej jakości, ale także niewydane w terminie wykonania zobowiązania itd. Jest to środek ochrony prawnej w razie naruszenia zobowiązania, alternatywny względem odszko-

dowania w tym sensie, że niezależny od jego przesłanek, a także w zakresie, w którym cena została obniżona wyłączając dopuszczalność dochodzenia naprawienia szkody. Uregulowanie zawarte w PECL nawiązuje do art. 50 Konwencji wiedeńskiej, która wprowadziła uprawnienie kupującego do redukcji ceny niezależnie od tego, czy została zapłacona, w razie gdy dobra nie są zgodne z umową. Z powyższego wynika, że redukcja ceny na gruncie Konwencji wiedeńskiej związana jest niezgodnością dóbr z umową, a nie z każdą postacią naruszenia umowy, choć ta niezgodność dóbr z umową rozumiana jest szeroko, włączając również do jej zakresu przypadek *aliud*³²⁵. Szczególnym przypadkiem jest niezgodność liczebna, stanowiąca przedmiot regulacji art. 51 k.w., który w zakresie redukcji ceny odsyła jednak do zasady wyrażonej w art. 50 k.w.

Natomiast odpowiednikiem wymienionego wyżej postanowienia PECL jest norma zawarta w art. III–3:601 DCFR z jedną modyfikacją względem pierwowzoru, polegającą na dodaniu w ostatecznej wersji pkt. (4), zgodnie z którym postanowienie (art. III – 3:601) stosuje się odpowiednio do zobowiązań wzajemnych. To ostatnie postanowienie może wywoływać wątpliwości, biorąc pod uwagę charakter świadczenia ceny, które jest wzajemne. Jednakże znaczenia wspomnianej ostatnio normy należy upatrywać w rozszerzeniu zakresu jej zastosowania, tj. do innych rodzajów świadczeń niż tylko cena, których charakter pozwala na redukcję. Rozszerzenie zakresu zastosowania środka ochrony prawnej o inne niż cena przedmioty świadczenia znajduje uzasadnienie w postanowieniu art. 8:302 Zasad Acquis, który obok wymienionego wyżej art. 9:401 PECL stanowił źródło regulacji zawartej w DCFR. Ten ostatni wprowadza bowiem uprawnienie do redukcji świadczenia, uogólniając przede wszystkim zawarte w dyrektywie 99/44 uprawnienie kupującego konsumenta do redukcji ceny (art. 3.5 dyrektywy 99/44), którego przesłanki zastosowania są tożsame z odstąpieniem od umowy.

Biorąc pod uwagę ustawodawstwa krajowe, należy zauważyć, że uprawnienie do redukcji jest przede wszystkim związane z ceną i zwykle jest przedmiotem regulacji dotyczącej umowy sprzedaży, ale występują również przykłady regulacji, w których uprawnienie do redukcji ceny ma zastosowanie do innych typów umów bądź ogólne, tj. w ramach części ogólnej prawa zobowiązań. W tym zakresie należy odesłać przykładowo do art. 1644 k.c.fr., dotyczącego umowy sprzedaży, § 441 k.c.n. w zakresie umowy sprzedaży (według stanu prawnego po reformie prawa zobowiązań z 2001 r.), który jednak stosuje się odpowiednio do wymiany na podstawie § 480 k.c.n. Warto zwrócić uwagę również na uregulowanie holenderskie, które traktuje redukcję zobowiązania wzajemnego jako formę częściowego odstąpienia od umowy (art. 6:270 k.c.h.), natomiast propozycja holenderskiej ustawy o implementacji dyrektywy 99/44 o sprzedaży konsumenckiej uznała w art. 22.1 redukcję ceny jako odrębne uprawnienie konsumenta.

Z powyższych regulacji oraz ich rozwoju można wyprowadzić wniosek o tendencji do rozszerzania zakresu zastosowania uprawnienia do redukcji

³²⁵ Zob. M. Müller-Chen [w:] P. Schlechtriem, I. Schwenzer (eds.), *Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG)*, Oxford 2005, s. 597–598.

z wąsko ujmowanej ceny w umowie sprzedaży przez cenę rozumianą szerzej jako świadczenie podobnego rodzaju, wynikające z innych typów umów, do świadczenia wynikającego z (wzajemnego) zobowiązania umownego, którego właściwość pozwala na jego zredukowanie.

A.2. Uzasadnienie regulacji – rozwój instytucji

Postanowienie art. II:8 projektu stanowi początek regulacji dotyczącej uprawnienia do odstąpienia od umowy, redukcji świadczenia oraz uprawnienia strony naruszającej zobowiązanie do „uzdrowienia” świadczenia w relacji do odstąpienia od umowy. Omawiane postanowienie zawiera koncepcję ujęcia w projekcie wymienionych wyżej skutków naruszenia zobowiązania. Główne elementy tej koncepcji sprowadzają się do objęcia zakresem jej zastosowania wszystkich stosunków prawnych bez zróżnicowania podmiotowego, w szczególności ze względu na rozróżnienie stosunków zobowiązaniowych o charakterze konsumenckim bądź gospodarczym, przyznania uprawnienia do odstąpienia od umowy bez dodatkowych obowiązków uprzednich oraz bez konieczności skorzystania wcześniej z innych uprawnień, które może zostać ubezskutezcznione przez skorzystanie przez dłużnika z uprawnienia do „uzdrowienia” świadczenia. Ponadto uprawnienie do odstąpienia jest równorzędne z uprawnieniem do redukcji, której przedmiotem jest ogólnie określone świadczenie, a nie tylko cena, zaś sama regulacja tego ostatniego została włączona do części ogólnej prawa zobowiązań w zakresie skutków naruszenia zobowiązania. Natomiast wspomniane wyżej uprawnienie do „uzdrowienia” świadczenia zostało w projekcie z jednej strony ograniczone przedmiotowo do doprowadzenia przedmiotu świadczenia do stanu zgodności z zobowiązaniem, co rzutuje jednocześnie na zakres jego zastosowania do tych naruszeń zobowiązania, które związane są z przedmiotem świadczenia (a nie np. ze zwłoką w wykonaniu zobowiązania), natomiast biorąc pod uwagę relację tego ostatniego uprawnienia do odstąpienia od umowy, pierwszeństwo zostało przyznane uprawnieniu do doprowadzenia przedmiotu świadczenia do zgodności z zobowiązaniem (chyba że jest ono wyłączone ze względu na przesłanki szczególne określone w art. II:10 projektu). Pewna odrębność w regulacji uprawnienia do doprowadzenia przedmiotu świadczenia do stanu zgodności z zobowiązaniem dotyczy umów konsumenckich, ale związana jest ona ze sposobem „uzdrowienia” przedmiotu świadczenia, co do którego konsumentowi przysługuje co do zasady wybór w granicach określonych w art. II:8 § 3 projektu, który jest wiążący dla przedsiębiorcy.

Przyjęta w niniejszym projekcie regulacja nie tyle wzoruje się na konkretnym rozwiązaniu przyjętym w obcym systemie bądź europejskich propozycjach, ale na niektórych koncepcjach, leżących u podstaw danego rozwiązania³²⁶.

Projekt odchodzi od koncepcji przyjętej w art. 491 k.c. (oraz jego pierwotnego wzoru zawartego w art. 250 § 1 k.z.) w ten sposób, że uniezależnia upraw-

³²⁶ Por. T. Pajor, *Odstąpienie od umowy z powodu naruszenia zobowiązania* [w:] M. Pazdan, W. Popiołek, E. Rott-Pietrzyk, M. Szpunar, *Europeizacja prawa prywatnego*, t. II, Warszawa 2008, s. 119–120.

nienie do odstąpienia od postaci naruszenia zgodnie z przyjętą w art. II:1 projektu jednolitą regułą naruszenia zobowiązania, a także nie ogranicza dopuszczalności odstąpienia ze względu na wzajemny charakter umowy, której określenie nie zostało przyjęte w projekcie. Ponadto projekt rezygnuje z obowiązku wierzyciela wyznaczenia dłużnikowi dodatkowego terminu wykonania zobowiązania z zastrzeżeniem odstąpienia od umowy opartego na niemieckiej koncepcji *Nachfrist*, natomiast ograniczenie odstąpienia od umowy oparte jest na przesłance związanej ze stopniem naruszenia zobowiązania, tj. nieistotnością. (Ta ostatnia przesłanka jest jednak przedmiotem regulacji zawartej w art. II:9 projektu i w związku z nim zostanie przedstawiona). W związku z tym ostatnim problemem należy zwrócić uwagę, że projekt nie wzoruje się wprost na rozwiązaniach przyjętych w PECL, Zasadach UNIDROIT, DCFR czy Konwencji wiedeńskiej, które jako przesłankę dopuszczalności odstąpienia od umowy wprowadzają istotne naruszenie zobowiązania/umowy, ale nawiązuje w tym zakresie do rozwiązania przyjętego w art. 560 k.c., przyjmując je jako regułę ogólną w zakresie odstąpienia od umowy (zresztą przy założeniu derogacji szczególnej regulacji odpowiedzialności z tytułu rękojmi za wady). Uregulowanie projektu nawiązuje w tym zakresie również do rozwiązania holenderskiego kodeksu cywilnego (art. 6:265 k.c.h.). W związku z powyższym z odstąpieniem od umowy zostało niejako zrównane uprawnienie do obniżenia świadczenia w oparciu o zagadnienie obniżenia ceny. Jednakże uprawnienie do obniżenia świadczenia zawarte w projekcie nie jest związane z wąsko rozumianą ceną, ale ogólnie ze świadczeniem, którego natura pozwala na jego redukcję odpowiednio do wartości świadczenia spełnionego przez drugą stronę. W tym zakresie projekt nawiązuje do rozwiązania przyjętego w art. 8:301 Zasad Acquis oraz art. III – 3:601 (4) DCFR (w ostatecznej wersji tego ostatniego projektu europejskiego), które uogólnia to uprawnienie, odnosząc je do zobowiązania w ogólności, a nie do szczególnych jego typów, a nadto nie ogranicza zakresu jego zastosowania tylko do świadczenia pieniężnego, ale również innych, których redukcja jest możliwa. Te ostatnie propozycje nawiązują z kolei na przykład do art. 9:401 PECL, który co prawda posługuje się określeniem redukcji ceny, ale jest ogólnym uprawnieniem prawa umów, zaś cena jest rozumiana szerzej niż tylko świadczenie wynikające z poszczególnych typów umów, które je tak określają. Powodem uogólnienia tego uprawnienia jest swoista „atrakcyjność” tego uprawnienia względem żądania odszkodowania, tzn. chroni interes wierzyciela, wyrównując wartości świadczeń bez konieczności odwoływania się do przesłanek odpowiedzialności odszkodowawczej i konieczności dochodzenia odszkodowania, przy czym to ostatnie jest oczywiście niewykluczone w razie wystąpienia szkody przewyższającej wartość zredukowanej części świadczenia.

Z odstąpieniem od umowy zostało w niniejszym projekcie połączone uprawnienie strony naruszającej zobowiązanie do doprowadzenia przedmiotu świadczenia do stanu zgodności z zobowiązaniem, z którego skorzystanie jest przesłanką bezskuteczności odstąpienia od umowy. W tym zakresie projekt nawiązuje zarówno do propozycji europejskich, jak i do art. 560 k.c. Od tych pierwszych różni się treścią „uzdrowienia” świadczenia, stanowiąc,

że polega ono na doprowadzeniu przedmiotu świadczenia do stanu zgodności z zobowiązaniem, z czego wynika, że dłużnik może skorzystać z omawianego uprawnienia, jeżeli wykonał zobowiązanie, świadcząc określony przedmiot, ale nienależycie. Propozycja projektu z art. II:8 uprawnia dłużnika do doprowadzenia przedmiotu świadczenia do stanu zgodności z zobowiązaniem niezależnie od stopnia naruszenia, tj. czy ma ono charakter istotny, co stanowi ograniczenie w niektórych wyżej przedstawionych propozycjach europejskich, jak i systemach krajowych. Brak tego rodzaju ograniczenia związany jest między innymi z przyjętą w projekcie regułą dotyczącą relacji pomiędzy uprawnieniem do odstąpienia od umowy bądź obniżenia świadczenia oraz kontruprawnieniem do doprowadzenia przedmiotu świadczenia do stanu zgodności z zobowiązaniem, z której wynika, że to ostatnie uprawnienie przysługuje co do zasady w każdym przypadku odstąpienia od umowy bądź obniżenia świadczenia, chyba że zachodzą okoliczności je wyłączające, określone w art. II:10.

Skorzystanie z uprawnień określonych w art. II:8 nie jest ograniczone terminem, jak to ma miejsce w projektach europejskich, a także Konwencji wiedeńskiej, które odwołują się do rozsądnego terminu, którym strona uprawniona winna notyfikować drugiej stronie właściwe oświadczenie woli. Projekt nie wprowadza również obowiązku notyfikacji o naruszeniu zobowiązania. Wspomniane kwestie pozostają otwartymi, tak jak debata nad ostatecznym kształtem propozycji.

Uregulowanie zawarte w art. II:8 i n. projektu rozstrzyga jeszcze jedną istotną kwestię, a mianowicie związaną z implementacją dyrektywy 99/44 o sprzedaży konsumenckiej do polskiego systemu prawa. Założeniem projektu jest uchylenie szczególnej ustawy o sprzedaży konsumenckiej, która zgodnie z uzasadnieniem do niej miała mieć zresztą charakter „tymczasowy”, tzn. obowiązujący do chwili podjęcia decyzji ustawodawcy o sposobie jej wdrożenia do kodeksu cywilnego. Poszczególne uregulowania przyjęte w projekcie były również dyskutowane pod kątem ich zgodności z dyrektywą 99/44, konieczności zachowania minimum ochrony konsumenta w niej zawartego, ale także rozszerzały zakres wspomnianej ochrony dzięki dozwoleniu wynikającemu z minimalnego charakteru samej dyrektywy. W zakresie uregulowanym w art. II:8 projektu w związku z problemem dyrektywy konsumenckiej pojawia się przede wszystkim kwestia wprowadzenia (tj. utrzymania, biorąc pod uwagę stan prawny z ustawy o sprzedaży konsumenckiej) sekwencji uprawnień konsumenta przewidzianych w razie niezgodności dobra z umową, a w rozumieniu projektu – naruszenia zobowiązania. Projekt odstąpił od tej koncepcji, a także od zróżnicowania na stosunki konsumenckie oraz inne w związku z implementacją dyrektywy 99/44, co w obecnym stanie prawnym prowadzi do niespójności aksjologicznej systemu ze względu na węższy zakres ochrony konsumenta w tym aspekcie od zakresu ochrony wierzyciela z innego rodzaju stosunku prawnego. Stanowisko przyjęte w projekcie jest również zgodne z szeroką krytyką wyrażoną w debacie europejskiej nad dyrektywą o sprzedaży konsumenckiej oraz jej implementacją, która została niejako udokumentowana przez ogłoszenie

Zielonej Księgi w zakresie prawa konsumenckiego³²⁷. Jednym z problemów przedstawionych do dyskusji jest właśnie kwestia utrzymania sekwencji uprawnień, z których może skorzystać konsument w razie niezgodności dobra z umową³²⁸. Propozycje rozwiązań tego zagadnienia są następujące: pozostawienie *status quo* wynikającego z obecnego uregulowania dyrektywy 99/44; przyznanie konsumentowi wyboru w zakresie środka ochrony prawnej w razie niezgodności dobra z umową, z tym że odstąpienie od umowy winno być ograniczone określonymi przesłankami; przyjęcie sekwencji, przy czym katalog uprawnień zawartych w pierwszym stadium, które konsument może wybrać, winien być poszerzony o uprawnienie do redukcji ceny (tj. obok naprawy oraz wymiany), natomiast jako drugie stadium sekwencji miałyby zostać ujęte odstąpienie od umowy, które miałyby przysługiwać, jeżeli poprzednie nie są możliwe do zrealizowania. Regulacja niniejszego projektu nawiązuje do drugiej z wymienionych wyżej opcji, co jest zgodne z polskim stanowiskiem przedstawionym w debacie europejskiej w oparciu o Zieloną Księgę, tj. wyrażone jako ogólne z Polski, a także jako szczególne, tj. pochodzące od polskiej Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego.

A.3. Założenia politycznoprawne

Podstawowe kwestie politycznoprawne, które zostały rozstrzygnięte w uregulowaniu zawartym w art. II:8 projektu, związane są z zagadnieniem wprowadzenia ogólnej sekwencji środków ochrony prawnej przysługujących stronie w razie naruszenia zobowiązania przez drugą stronę i realizacji w jej ramach uprawnienia strony naruszającej zobowiązanie uprawnienia do „uzdrowienia” świadczenia, a także kwestią uprawnienia do obniżenia ceny, które tradycyjnie związane jest z umową sprzedaży bądź innych typów umów, w których świadczeniem jednej ze stron jest zapłata ceny. W stosunku do obu wskazanych problemów projekt stoi na stanowisku przeciwnym, wobec wprowadzenia sekwencji uprawnień oraz szczególnego zakresu uprawnienia do redukcji ceny. Na gruncie polskiego systemu prawa sekwencja uprawnień obowiązuje na razie w ramach ustawy o sprzedaży konsumenckiej, z tym że jej wdrożenie stanowi o niespójności aksjologicznej systemu, natomiast praktyka jej zastosowania wskazuje na nierównowagę ochrony interesów stron. Wobec tego projekt opiera się na koncepcji, w której występuje szeroki zakres dopuszczalności odstąpienia od umowy bądź obniżenia świadczenia, ale może być ono ubezskutecznione przez skorzystanie przez stronę naruszającą zobowiązanie z uprawnienia do doprowadzenia przedmiotu świadczenia do zgodności z zobowiązaniem. Kolejnym rozstrzygnięciem politycznoprawnym jest szerokie ujęcie uprawnienia do obniżenia świadczenia, właśnie ze względu na zakres jego zastosowania nieograniczony li tylko do ceny, a także wprowadzenie tego uprawnienia jako ogólnego w ramach skutków naruszenia zobowiązania. Ponadto upraw-

³²⁷ Green Paper on the Review of the Consumer Acquis, Bruksela, 8 lutego 2007, COM (2006) 744 final.

³²⁸ Zob. pkt K1, 5.7.2 aneksu do Zielonej Księgi.

nienie do obniżenia świadczenia może stanowić skuteczne remedium na uciążliwości związane z dochodzeniem naprawienia szkody i jest niezależne od przesłanki winy dłużnika w naruszeniu zobowiązania.

B. Komentarz

B.1. Cel i znaczenie regulacji

Celem uregulowania zawartego w art. II:8 projektu jest określenie ogólnej reguły dotyczącej dopuszczalności skorzystania przez stronę, względem której zobowiązanie zostało naruszone, z uprawnienia do odstąpienia od umowy oraz obniżenia świadczenia, a także relacji wymienionych środków ochrony prawnej wobec uprawnienia dłużnika do doprowadzenia przedmiotu świadczenia do zgodności z zobowiązaniem. W związku z powyższym postanowienie art. II:8 projektu określa również zakres tego ostatniego uprawnienia oraz przyznaje konsumentowi wybór w zakresie sposobu „uzdrowienia” świadczenia, wskazując jednocześnie granice tegoż wyboru. Kolejną funkcją wspomnianego artykułu projektu jest określenie zakresu uprawnienia do obniżenia świadczenia, które związane jest z naruszeniem zobowiązania w ogólności, a nie z poszczególnymi jego typami, a nadto zredukowane może być nie tylko świadczenie pieniężne, ale również inne, którego właściwość pozwala na dokonanie zmniejszenia zgodnie z zasadami określonymi w art. II:15–17 projektu.

B.2. Kontekst – zakres zastosowania

Norma z art. II:8 projektu stosuje się do przypadków naruszenia zobowiązania w rozumieniu art. II:1 projektu. Ze względu na to, że treścią tej normy jest określenie ogólnej reguły dotyczącej środka ochrony prawnej w postaci odstąpienia od umowy, obniżenia świadczenia i ich relacji względem uprawnienia dłużnika do doprowadzenia przedmiotu świadczenia do stanu zgodności z zobowiązaniem, ocena dopuszczalności skorzystania przez daną stronę z określonego uprawnienia winna być uzupełniona o ocenę na podstawie postanowień stanowiących uzupełnienie reguły z art. II:8 projektu. W związku z powyższym odstąpienie od umowy należy ocenić również na podstawie art. II:9 projektu, obniżenie świadczenia zgodnie z art. II 15, 17 (ewentualnie art. II:16), natomiast uprawnienie do „uzdrowienia” świadczenia w rozumieniu art. II:8 § 3 w oparciu o przesłanki z art. II:10 projektu.

Biorąc pod uwagę relację środków ochrony prawnej określonych w art. II:8 § 1, należy zauważyć, że mogą bądź odsetkami na zasadach określonych w stosownej regulacji projektu, przy czym dokonanie przez wierzyciela obniżenia świadczenia wpływa na rozmiar ewentualnej szkody, a tym samym na zakres odszkodowania, którego może zasadnie się domagać.

B.3. Wykładnia

Norma zawarta w art. II:8 §1 dopuszcza odstąpienie od umowy bądź obniżenie świadczenia w razie naruszenia zobowiązania. Podstawową przesłanką skorzystania z tych środków ochrony prawnej jest zatem naruszenie zobowiązania, które należy wyklądać zgodnie z przyjętą w art. II:1 jednolitą regułą naruszenia zobowiązania. Ze względu jednak na naturę uprawnienia do odstąpienia, a mianowicie jego powiązanie z umową, podstawą uzasadniająca odstąpienie będzie zatem naruszenie zobowiązania wynikającego z umowy. Obniżenie świadczenia jest również co do zasady dopuszczalne w razie naruszenia zobowiązania w rozumieniu art. II:1 projektu, jednak ze względu na właściwość tego uprawnienia, która wynika na przykład z reguły wyznaczającej zakres obniżenia świadczenia określanego przez odwołanie do różnicy wartości przedmiotu, który wierzyciel winien był otrzymać, gdyby zobowiązanie zostało wykonane należycie, i wartości przedmiotu świadczenia otrzymanego oraz konieczność istnienia również po stronie wierzyciela obowiązku spełnienia świadczenia, należy wnosić, że chodzi o świadczenia wynikające z tego samego stosunku zobowiązaniowego. Z właściwości uprawnienia do obniżenia świadczenia wynika również założenie, że świadczenie wierzyciela musi być zdadne do obniżenia. Natomiast w razie gdy przedmiot świadczenia jest niepodzielny bądź obniżone świadczenie nie miałyby znaczenia dla drugiej strony, projekt przewiduje w miejsce obniżenia świadczenia uprawnienie do żądania wyrównania wartości świadczeń (zob. art. II:16), które wywołuje skutki tożsame z obniżeniem świadczenia, na przykład w zakresie możliwości skorzystania przez dłużnika z uprawnienia do doprowadzenia przedmiotu świadczenia do zgodności z zobowiązaniem.

Zgodnie z uwagami przedstawionymi wyżej strona nie jest obowiązana skorzystać przed odstąpieniem od umowy bądź obniżeniem świadczenia z innych środków ochrony prawnej, przysługujących jej w razie naruszenia zobowiązania, bowiem projekt nie przyjął obligatoryjnej sekwencji uprawnień jako swoistej procedury, zgodnie z którą strona winna postąpić w celu skutecznego odstąpienia od umowy bądź obniżenia świadczenia. Natomiast dobrowolne skorzystanie przez stronę z innych środków ochrony prawnej, w szczególności z żądania naprawy bądź wymiany przedmiotu świadczenia na zasadach określonych w art. II:4, któremu dłużnik nie zadośćczynił, wywołuje skutki w zakresie skuteczności odstąpienia określone w art. II:8 §4.

Zasadniczą problematyką art. II:8 §2– §4 jest określenie relacji pomiędzy uprawnieniem strony, względem której zobowiązanie zostało naruszone, do odstąpienia od umowy bądź obniżenia świadczenia i kontraprawieniem strony naruszającej zobowiązanie do doprowadzenia przedmiotu świadczenia do stanu zgodności z zobowiązaniem. To ostatnie przysługuje dłużnikowi, w razie gdy wykonał on zobowiązanie, aczkolwiek nienależycie, bądź zaoferował nienależyte wykonanie zobowiązania, a wierzyciel odmówił przyjęcia świadczenia na podstawie art. II:6 projektu oraz odstąpił od umowy, natomiast nie przysługuje, gdy dłużnik zobowiązania w ogóle nie wykonał i nie zaoferował jego wykonania.

Świadczenie jest rozumiane w projekcie szeroko, a zatem nie jest nim tylko rzecz, ale także usługa czy dobro niematerialne, co ma związek z przyjęciem szerokiego zastosowania uprawnienia dłużnika do „uzdrowienia” świadczenia.

Koncepcja zawarta w projekcie sprowadza się do reguły, zgodnie z którą odstąpienie od umowy bądź obniżenie świadczenia jest skuteczne z chwilą złożenia właściwego oświadczenia woli dłużnikowi, natomiast ten ostatni jest władny ubezskuteczyć skorzystanie przez wierzyciela z wyżej wymienionych uprawnień, jeżeli doprowadzi przedmiot świadczenia do stanu zgodności z zobowiązaniem, która podlega ocenie według postanowień części I projektu. Oświadczenie dłużnika o odmowie dokonania naprawy, wymiany przedmiotu świadczenia bądź nieskuteczność podjętych czynności, tj. niedoprowadzenie przedmiotu świadczenia do stanu zgodności z zobowiązaniem, pozostawia skutecznym odstąpienie od umowy bądź obniżenie świadczenia, jeżeli spełnione są przesłanki właściwe tym środkiem ochrony prawnej ze skutkami, które wywołują. Natomiast projekt wprowadza ograniczenie w zakresie skorzystania przez stronę naruszającą zobowiązanie z uprawnienia do „uzdrowienia” świadczenia przez wprowadzenie przesłanki niezwłoczności doprowadzenia przedmiotu świadczenia do zgodności z zobowiązaniem. Niezwłoczność należy rozumieć jako bez nieuzasadnionej zwłoki, przy czym należy wziąć pod uwagę rodzaj przedmiotu świadczenia, rodzaj i stopień naruszenia zobowiązania, wpływ upływu czasu na przedmiot świadczenia bądź znaczenie zobowiązania dla wierzyciela i inne okoliczności, które mogą mieć wpływ na stwierdzenie, że dłużnik skorzystał ze swojego uprawnienia w granicach przesłanki niezwłoczności, z uwzględnieniem okoliczności, na które miał wpływ, oraz takich, których nastąpienie bądź nienastąpienie nie było od niego zależne. Natomiast co do zasady wybór sposobu doprowadzenia przedmiotu świadczenia do stanu zgodności z zobowiązaniem należy do strony naruszającej zobowiązanie, zaś ocena zasadności tego wyboru dokonywana jest w oparciu o przesłankę niezwłoczności, która wyznacza zakres skutecznego skorzystania z tego uprawnienia przez dłużnika, nie pozbawiając jednocześnie wierzyciela uprawnienia do dochodzenia naprawienia ewentualnej szkody, także na wypadek, gdy jej powstanie bądź zakres jest wynikiem wyboru sposobu dokonanego przez dłużnika.

Natomiast w kwestii wyboru wspomnianego wyżej sposobu regulację szczególną zawiera art. II:8 § 3 projektu. Na wstępie należy podnieść, że postanowienia art. II:8 § 3–§ 4 regulują zasadę skorzystania z uprawnienia do doprowadzenia przedmiotu świadczenia do stanu zgodności z zobowiązaniem w razie naruszenia zobowiązania w stosunku konsumenckim, w którym stroną naruszającą zobowiązanie jest przedsiębiorca. Uregulowanie to nawiązuje do rozwiązania przyjętego w dyrektywie 99/44 o sprzedaży konsumenckiej oraz do jej implementacji w polskiej ustawie o sprzedaży konsumenckiej, które to regulacje, wprowadzając obowiązkową sekwencję środków ochrony prawnej kupującego – konsumenta, przyznają temu ostatniemu wybór w ramach określonej grupy uprawnień, jednocześnie go ograniczając przez wprowadzenie przesłanek uwzględniających interes sprzedawcy

– przedsiębiorcy. W projekcie wybór sposobu „uzdrowienia” świadczenia ma charakter uprawnienia konsumenta i nie wpływa na dopuszczalność odstąpienia przez niego od umowy bądź obniżenia świadczenia na zasadach określonych w art. II:8 § 1 i § 2. Natomiast wybór dokonany przez konsumenta ma charakter wiążący dla przedsiębiorcy do granic wskazanych w art. II:8 § 3, tj. niemożliwości bądź nadmiernych kosztów po stronie przedsiębiorcy, gdyby ten przychylił się do wyboru konsumenta, biorąc pod uwagę, że „uzdrowienie” świadczenia ma charakter nieodpłatny. Niemożliwość sposobu doprowadzenia przedmiotu świadczenia do zgodności z zobowiązaniem wiąże się zarówno z charakterem naruszenia zobowiązania, jak i rodzajem świadczenia oraz innymi okolicznościami, przy czym ich ocena jest zobiektywizowana, a nie związana li tylko z konkretnym dłużnikiem, chyba że świadczenie ma charakter osobisty. W tym ostatnim przypadku należy zauważyć, że osobisty charakter świadczenia nie stanowi przesłanki negatywnej dla wskazania określonego sposobu „uzdrowienia” świadczenia, bowiem samo doprowadzenie przedmiotu świadczenia do stanu zgodności z zobowiązaniem ma charakter uprawnienia strony naruszającej zobowiązanie, a nie jej obowiązku, czyli odmiennie niż w razie żądania „uzdrowienia” przedmiotu świadczenia zgłoszonego przez konsumenta w trybie art. II:4 § 3 projektu. Ocena pod kątem nadmierności kosztów, które zmuszony byłby ponieść przedsiębiorca w razie zastosowania się do wyboru konsumenta w zakresie sposobu doprowadzenia świadczenia do zgodności z zobowiązaniem, winna uwzględniać wartość przedmiotu świadczenia, rodzaj naruszenia, a także relację wartości świadczenia do kosztów jego naprawy. Stwierdzenie negatywnych przesłanek w zakresie wyboru dokonanego przez konsumenta nie wywołuje negatywnych skutków po jego stronie poza faktycznymi w postaci ewentualnego umniejszenia satysfakcji ze sposobu doprowadzenia przez przedsiębiorcę świadczenia do zgodności z zobowiązaniem. Natomiast sam wybór przechodzi na przedsiębiorcę, który ponadto dla ubezskuteczenia odstąpienia od umowy bądź obniżenia świadczenia ma obowiązek wskazać sposób możliwy bądź niewymagający nadmiernych kosztów oraz „naprawić” świadczenie niezwłocznie. Z powyższego nie wynika jednak, że przedsiębiorca w przypadku ostatnio wskazanym ma obowiązek konsultacji z konsumentem w sprawie wybranego przez siebie wymienionego wyżej sposobu, natomiast winien po prostu doprowadzić przedmiot świadczenia do zgodności z zobowiązaniem niezwłocznie, przy czym ocena tej niezwłoczności powinna uwzględniać uprzedni bezskuteczny wybór dokonany przez konsumenta jako sprzeczny z przesłankami określonymi w art. II:8 § 3 zd. 1. W razie natomiast, gdy w interesie konsumenta nie jest odstąpienie od umowy bądź obniżenie świadczenia, jest on uprawniony do żądania nienależytego wykonania zobowiązania, które przyjmuje postać roszczenia o naprawę lub wymianę na zasadach określonych w art. II:4 § 3 projektu. Należy zauważyć, że w zakresie określonego uprawnienia do „uzdrowienia” świadczenia w stosunkach konsumenckich projekt w sposób bardziej ścisły niż ustawa o sprzedaży konsumenckiej (zob. art. 8) nawiązuje do dyrektywy 99/44, która stanowiąc o sekwencji uprawnień konsumenta przysługujących na wypadek niezgodności dobra z umową, przypisuje jej funkcję uprawnienia dłuż-

nika do „uzdrowienia” świadczenia. Z wspomnianej dyrektywy nie wynika bowiem w sposób niebudzący wątpliwości, że konsument może dochodzić naprawy lub wymiany dobra od sprzedawcy, a jedynie ma obowiązek wskazać przedsiębiorcy sposób wykonania przez niego uprawnienia do doprowadzenia dobra do stanu zgodności z umową. Natomiast w ustawie o sprzedaży konsumenckiej kupującemu zostało przyznane roszczenie o naprawę lub wymianę towaru konsumpcyjnego, co było jednak zgodne z dyrektywą 99/44, która dopuszcza możliwość wprowadzenia dalej idącej ochrony konsumenta niż w niej ustanowiona. Na gruncie projektu bezskuteczne żądanie konsumenta w tym zakresie nie pozbawia go uprawnienia do odstąpienia od umowy na zasadach art. II:8 §3, tj. ze wskazaniem tego samego bądź innego sposobu doprowadzenia przez przedsiębiorcę przedmiotu świadczenia do stanu zgodnego z zobowiązaniem, bądź bez takiego wskazania. W tym ostatnim przypadku uregulowanie zawarte w art. II:8 §4 projektu pozbawia przedsiębiorcę uprawnienia do „uzdrowienia” świadczenia z wyjątkiem przypadku, w którym konsument przed odstąpieniem od umowy bądź obniżeniem świadczenia wskazał sposób niemożliwy bądź wymagający nadmiernych kosztów. W tej sytuacji konsument wykonuje swoje uprawnienie na zasadach określonych w art. II:8 §2, a zatem przedsiębiorcy przysługuje na tej podstawie uprawnienie do „uzdrowienia” przedmiotu świadczenia, chyba że zachodzą inne przesłanki wyłączające zakres jego zastosowania, określone w art. II:10 projektu.

Uprawnienia uregulowane w art. II:8 mogą być połączone z innymi środkami ochrony prawnej przewidzianymi na wypadek naruszenia zobowiązania, które nie mają charakteru wykluczającego się, a zatem z odszkodowaniem oraz jego ekwiwalentami, jak na przykład karą umowną, z uwzględnieniem rozmiaru szkody po skorzystaniu przez stronę z danego uprawnienia, w szczególności po obniżeniu świadczenia.

B.4. Przykłady

1. A poszła do fryzjera i poprosiła o ufarbowanie włosów na kolor blond, przy czym aktualnie miała czarne włosy. Fryzjer oświadczył, że zanim możliwe będzie nałożenie farby w jasnym kolorze, konieczny będzie zabieg „odbarwienia” czerni, na co A wyraziła zgodę. Po przeprowadzeniu tego zabiegu i wysuszeniu włosów A zauważyła, że włosy są szorstkie i połamane, co ją oburzyło i oświadczyła, że rezygnuje z dalszej części usługi. Fryzjer przyznał, że popełnił błąd, bowiem zapomniał nałożyć specjalną odżywkę, która wyrównuje strukturę włosa, ale natychmiast może zmoczyć włosy A i dalsze czynności przeprowadzić należyście.

[Zgodnie z art. II:8 §1 A jest uprawniona do odstąpienia od umowy, natomiast na podstawie art. II:8 §2 fryzjer jest uprawniony do naprawienia błędu, który popełnił, czyli może doprowadzić przedmiot świadczenia (usługę) do stanu zgodności z zobowiązaniem i tym samym ubezskutecznić odstąpienie A od umowy. W tym przypadku mógłby mieć również zastosowanie art. II:8 §3, bowiem A, będąc konsumentem, mogłaby wskazać spo-